

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولنور

برنجی سنه : ایکینجی جلد

نومرو : ۱۹

۲۰ کانون ثانی ۳۳۸

آرئىلىك باقىندى

— ۱۴ —

اى بولسز بىلدىن دىھا غىرىب اولان روح سويله
مىچاك نرەسىدەر ؟ نرەدە وھانكى كون قرار قىلە
چىشەلە ؟ سەلر كىچىدى . آرادیكى بولامانك، چىرىندىك،
باغىردىك، كىمەلر بىلەدى كاه بودالده، كاه اودالده
آرام اىلك اىستەدك، موفى اولەدك اىچىندە ماشىدىك
تلاشى اطرافە وىرمك اىستەدك، كىمەلر آلامادى .
اذاسنى تىزم اىتىدىن باشقە برشى بىلەن آواره بىل
سويله بولك نرەدەدر ؟ سويله، آشك كىمدر ؟
دەيدىلر كەلك حىسرىلە دىلونىك ؟ بىناىتىم،
آواره بىل ... ھانكى كل سكا تىمىل ايدىر، ھانكى
كل سىك سىكە صولوب ساراماز ؟ اكر او كل
موجودە بىل كە سىك سودا كە لايىق دىكلەر .
ھانكى مەشوقە، ھانكى جانان بزم سودامزە
لايقدەر ؟ ھانكى شىو آواره كوكلەك داغنى سىم
بولەبىلەر ؟ دىردىك نە اولدىنى بىلەجىكرى ! حىسرت
اىلە نالاز دىبە اىكەدىكرى زمان، اىستە دوداقرىز،
اىستە كوزلرىز، اىستە ساجلرىز، اىستە آللىرىز،
اىستە قوللرىز، اىستە سىنە سىز دىبەجىكرى ؟ بزم
آشەز بودوداقرىز آلدىمىز بوسە اىلە بىزم اشەز
بوكوزلردىن ماولادىزىنكە اىلە دىھا زىادە آرەنچە
آللىرىز بولساجلرك فىضى نىستەدە چوغالدىچە ونا تون
جىسىمىز بوللرە بوقوللر آراسىندە دىھابوك براخىلاچە
طوتولدىچە وباشىز بوسىنەدە دىھامدەش برحا اىلە
سارصاوب طوتوشدىچە بىزە شفا بىرنە زىھ ونا تىن
وېرەن وجودلرى كرى كرى چىكەجىكرى « دىھا
نە اىستىرسك ؟ دىھا نە پادىدىزى اىستىرسك ! » دىبە
صوراچلردىر . نە اىستەدىكرىز اونلرە سويلەبىلە
چىكىز ؟ نە اىستەدىكرىز نە اىستەدىكرىز كىندىز
بىلورىزىزكە اونلرە سويلەبىلەلم، حىسرت وصال
اقلەنىك ھانكى مىرھابەسەندە نىھات بولور ؟ عىشەزى
تسكىن ايدەجىك مىنىع وصال اقلەنىك ھانكى مىرھابە
سەندەدر ؟ جانان كە كىندى بول مىنىع ظن ايدىر، بزم
كى شەمەك زىھنى كورمىش بىچارە بىر روانە اولدىنى
خالدە « مىنىع بىم » دىبەجىك قىدر بىلەن بولغىت اىلە
او مېھول اقلەندە بىزە ناسىل بول كوستىرىلەر ؟
عزىز دوست، بىل شىدا اىسە كل پرىشاندر .
كىم كىمە رىھ ايدەجىك ؟

رىم، اودە، بىزە سىك ھەدىكە مىتاجىز . بىزى
دىلون ايدىن عىنى آلدىر، سىكا مىنى جەھنىك مىھىدىن
عىنى سىلە باغىرىوروز . عىتوبە دوجار اولدىن تەقدىرك
ركىز ايتىدىكى آتەشەن سىتون اطرافىدە بىر بىزى
دولامىش، بىر بىرى سوقان ايكى بىلان كىلەز ؟
لكن بىر زمانلر جالەك تىور ايتىدىكى عالمە ايكى
سرىست كورچىن اولدىمىزى اونوئەدى ؟ رىم،
ياپو شورەزى اوجىتە تەبىل ايت، يا بول خالەرى
كوكلەزدىن سىل، زىرا، ھالز ياماندر .

تەقريب قىردى

يانە ياشايابىلدور . حىيات اجتماعىي مىجاسىكىتە
اىضاح اىلك اىستىنلار داروئەك بوشامدە سە استىنادە
نفوس آرتىچە انسانلرەكە مىجادلە حىيات قانونە انطباق
اىلك اىچون مىجاسىكى بر صورتە تقىم اىمالە مېجور
اولدىقارى ايلرىيە سىورمەكە، بوسورتەك كىشەت
كى بر حادىئە مادىيە اىلە تقىم اىمالە كى بر اجتماعى
واقەيى اىضاح اىلكە چالەشەدەدورلر .

فقط حىيات اجتماعىيە ياتىندىن باقىلاچى اولورسە
مىجاسىكى دستورلر اىچىنە سىقىشەد بىلەمىز بىنى پك اعلا
اكلاشەلەر . مىلا شو تقىم اىمالە كىچىتى آلكىز
بوى ناسىل داروئەك حىوانات حەندەكى ماشەدە سىك
بر نوع تطبىق عد ايدەبىلەرسىك ؟ دارودىن مىخلف
وظائفى حائز موجودات آراسىدە مبارزە حىيات آز
شدنى اولور دىيور ذكى ؟ تقىم اىمالە اىلە سى
سرمایە صاحىيە سەنى صاحىي اولان عملە طەقەسى
ھان ھان بىكىدىكرىدن آيىرەشەد . فقط آرادەكى
مىجادلە سرمایە سىسى بر آرادە بولوندىنى وىنا عىلە
تقىم اىمالە انكشاف ايتىدىكى زماندىن دىھا آزمىدەر ؟
تەبىئەدە اخلاف واکلاشە اىچون وسائط اولادىچە
تقىم اىمالە مبارزە حىياتىيى آزانمىش دىكلەر .

فقط فرض ايدىكرىزكە تقىم اىمالە جدال حىيات
قانونىك مىجاسىكى نەتىجەي اولسون، او وىتەدە
دوشونىلەجىك مەم بر جەھت قالىر : جدال حىيات بر جىسم
بىراقىلە سقولى كى ضرورى اولارقى تقىم اىمالە
تولید ايدىيور ؟ بوشقى قبول ايدەرسەك بىز نە اىچون
دىبە صورارم . چونكە جاذبەي مەروض اولار بر
جىسمك نەقىلە تابع اولماسى ضرورىدر . اما جدال حىياتە
مېجور اولان انسانلرەكە حقى تقىم اىمالە بولى طولماسى
لازم دىكلەر . مبارزە حىيات باشقە صورتەدە تاثير
ايدەبىلەر . دائىم برىنى اتلافە چالەشقى كى ... برىنى
شق تەرجىم ايدەلەكە نەظراً ذىككە حىيات اجتماعىيە
بر قانون ضرورىيە تەبىئەدىن زىادە لازم و مىرجىع
كوردىكى بر بولى اختيار اىلىش . انسانىت دىكرەلە،
ضەقار قارشىسەندە حىس ايتىدىكرىز مىجەلەك قائل تالەف
برطابقى قبول ايتەدەر . شوخالە انسان چوق ارادە
و دىھنىك شەمول برەمكوردە ايرىشەك اىچون تقىم
اىمالە بر واسطە عد ايتەدەر . بودە كوستىرىورمىكە
انسان حىيات اجتماعىيەدە يالەك شرايط شىطەنىك
اسىرى اوليور، كىندى غايەسە كوردە بر بول اخيار
ايدەبىلدور ؟ اوخالە انسان غايەسى حىابە قانلىجە
حىيات اجتماعىيە قائل اىضاح اولابىلەرى ؟ [۱]

بوترو حىيات روحىيە واجنامىزكەدە فوانىن عامىيە
اىچىنە صوقولابى جىنى بولەجە كوستىردىكن صوكرا
بولك سىبىنى واقفانە آزييور واوندىن صوكرا دىھنى
اغام اىلەبىلەجىك طرطقى بولغە چالەشيور . نە صورتە ؟
اونى دىكر بزمقالەيە موضوع اخفاء ايدەجىكم .

تارىخ فلسفە مەلىي

محمد امين

[۱] بوشقىدات موفى دورقايە مىلاك اجتماعىيە حەندەدە

آز چوق صادقىدر .

ياكلش ... الخ اولان اوزرە توصيف ايدىر . شىمدى
ھىرى برطرز، بر كىمىت اولان بوللارى تەبىل
وسىطە ارجاع قالىدەر ؟ بول خصوصە افتىحى غىر
قابل مىشلاق و اساس ادعادەكى تضادلرى بر طرفە
بىراقسە كىز بىلە چىقارەجىكىز نەتىجە مقصدى قطعاً
تأمین ايتىز . چونكە مادى وروحى ايكى حال عىنى
قونك صرفى اىجاب ايتىكە برابر ماھىيە فرقىدەر .
اولارى عىنى قولە، عىنى كىتەلە افادە ايتەكەدن بر شى
چىقماز .

مىلا كونك بىزە حساب ايتە كزەدە بىكازدىك
بومقالە شوقدر قالورىيە، بوقدر قوتە مەادلەدىسەك
بونكە بولازىدەكى فكرلر دوغرىلانى، ياكلشەنى،
وضوح و بىعدم وضوحى افادە ايتىش اولورمىسك ؟
ھىم مەسلى روحىيە و فكرىيە بولە اولمەكە تەقدىر
ايتەكە امكان وارمى ؟

بىزدىسەك (مقبر) شاعر اعظمى اثرىي وجودە
كىتەمك اىچون شوقدر قالورى صرف ايتدى، اىلە
بوسويلەجىكم مەقدار، نە اولورسە اولسون،
يالەكىز حركەت عقلىدە بولونان برحالا ھىھانكى بر
مساعى بدىنىيەدە افادە ايلەبىلەر . شىمدى شو ايكى
مساعىي، ايكى اثرى عىنى كىتەلە افادەي قالفارحەم
ماھىيەتلى آراسىندەكى فرق عظيمى ھىچە مىعش
اولازمى ؟

حىس ايتىدىكرىز برحظ، قىمىتى بوفكر، شاپان
مىسرىن بر حركەت صرف اولونان قاربون مەقدارلە اولور .
لەبىلەجىك شىلەمىدەر ؟

روحى حادىلر بولە مادى قولە وازى اولقىدىن
زىادە بىلەكە چالە عصبىيەك ھىھانكى بر حركەتە مەادل
عد اولونابىلەر . اميد اولونابىلەر كە فزىيولوژى ترق
ايدىرك چالە عصبىيەدەكى تەبىل شەمورىك برر
كىفتىك مەقابل عد ايتىش . بولجەت بوقاربدە بسط
ايدىكەم فكر و نظارىدن دىھاملايمدر . مادانكە چالە
عصبىيە نەلە حالات روحىيە سى آراسىدە مناسبت طەلەيە
وار . بوناسبتك بر برى تەقدىر و اىضاحە يارايابىلە
تەجىبىنى فرض اىلك قالىدەر . آتەجى شەمورى وصف
يارزىلە دوشونماجك اولورسە بول نوع موازەتەدە
امكان وېرەمىز، چالە عصبىيە و بىلە حالات روحىيەك
عاماً اولولەبىلەجىكى قبول ايدەمىز . بر مېجون ايلە
برداھنىك چالە عصبىيە سى آراسىدە فزىيولوژى نقطە
نظردىن مەم برلرق بوقدر . فقط برەدە ايكىكى آرا
سەندەكى باطنى وروحى تەفاوت عظيمى دوشونوكر .
يالەكىز شەمورى دىكل، حىيات اجتماعىيەدە تماماً

مىجاسىكى قوانىنلە اىضاح اىلك اىستىنلار، حقى يالەك
بولوع مىجاسات خارچەندەكى دوشونجەلرى تماماً قىمەتلىر
عد ايدىلر وار : بولرە كوردە وقانجى اجتماعىيە حقى
شرايط مادىيەك نەتىجە سىدەر . مىلا ترقىيات مدنىيە ايلە
توام كىدن تقىم اىمالە كىشەت اجتماعىيەدن ضرورى
اولارق تولد ايتەدەر . داروئەك حىيات حىواناتە حەندە
برەشامەدەسى وار : عىنى جىسەدن اولان دى حىيات
موجوداتدىن زىادە باشقە نوعدىن، باشقە وظائفە
مالاك مىجاساتات بر برىن اخيار ايتەكەمىز . يان